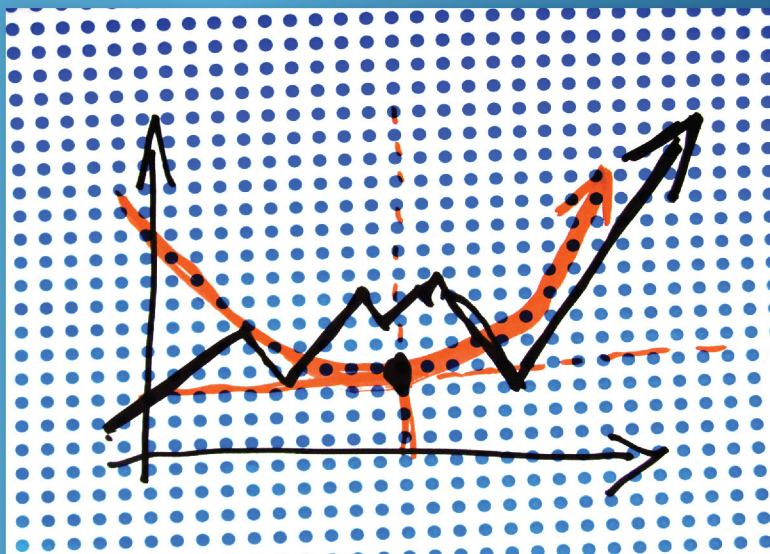

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN 1857-7628

ГОДИШЕН ЗБОРНИК 2009 YEARBOOK

ГОДИНА 1

VOLUME 1

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF ECONOMICS

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2009
YEARBOOK

ГОДИНА 1

VOLUME I

UNIVERSITY “GOCE DELCEV” – STIP
FACULTY OF ECONOMICS

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF ECONOMICS**

За издавачот:
Проф д-р Ристо Фотов

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Ристо Фотов
Доц. д-р Круме Николовски
Проф. д-р Трајче Мицески
Проф. д-р Милан Илиески
Асист. м-р Борјан Ѓоргиев
Асист. м-р Стеван Габер

Editorial board

Prof. Saša Mitrev, Ph.D
Prof. Risto Fotov, Ph.D
Ass. Prof. Krume Nikolovski Ph.D
Prof. Trajce Miceski Ph.D
Prof. Milan Ilieski, Ph.D
Assist. Borjan Gorgiev, MSc
Assist. Stevan Gaber, MSc

Редакциски одбор

Проф. д-р Ристо Фотов
Доц. д-р Круме Николовски
Проф. д-р Трајче Мицески
Проф. д-р Милан Илиески

Editorial staff

Prof. Risto Fotov, Ph.D
Ass. Prof. Krume Nikolovski Ph.D
Prof. Trajce Miceski Ph.D
Prof. Milan Ilieski, Ph.D

Главен и одговорен уредник

Проф. д-р Трајче Мицески

Managing & Editor in chief

Prof. Trajce Miceski Ph.D

Јазично уредување

Даница Гаврилоска-Атанасовска
(македонски јазик)

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)

Техничко уредување

Славе Димитров

Technical editor

Slave Dimitrov

Печати

Печатница „2-ри Август“ - Штип
Тираж - 300 примероци

Printing

„Vtori Avgust“ - Stip
Printing No 300

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Економски факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Address of the editorial office

Goce Delceva University – Stip
Faculty of Economics
Krste Misirkov b.b.,
PO box 201, 2000 Stip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА
CONTENT

Д-р Ристо Фотов	
Одржлив развој - императив на современиот свет	7
Д-р Ристо Фотов	
Анатомија на финансиската и економската криза во светот	18
Проф. д-р Трајче Мицески	
Очекуваното траење на животот во европските земји и нивната корелативна зависност со бруто-домашниот производ по жител	25
Проф. д-р Трајче Мицески	
Менаџмент филозофија на совршенство - лидерство со љубов	34
Проф. д-р Димитар Ефтимоски	
Видови претприемништво	44
Доц. д-р Круме Николоски	
Менаџмент на здравствено-информациски системи - од податоци, преку информации до знаење	52
Доц. д-р Круме Николоски	
Човечки ресурси во јавно-здравствениот систем - од адекватна работна сила до квалитетна здравствена заштита.....	68
Jollanda MEMAJ Assoc. Prof. Dr. Raimonda DUKA	
MPA Analysis of public expenditure on education in Albania	80
Evis Kushi, PhD 88	
Measuring asymmetric information in Albanian tourism	90
Трајко Мицески*, Петар Клетникоски**	
Заедничка аграрна политика на ЕУ	101
М-р Борјан Ѓоргиев	
Образованието и менаџментот на знаење - фактори за развој на човечките ресурси во економија базирана на знаење	109
М-р Златко Бежовски	
Матрица за е-бизнис настап на македонските компании и претприемачи	119

М-р Стеван Лазар Габер

Улогата на пактот за стабилност и раст во креирањето
на фискалната политика во Европската унија 132

Помлад асистент Марија Димитрије Гогова

Евидентни недостатоци во регулирањето на финансискиот сектор 143

К. Чабулева, Т. Мицески, Т. Јованов

Корелациона зависност меѓу живородени деца и склучени
бракови и живородени деца и разведени бракови во Р. Македонија 150

М-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска

Електронското банкарство - поим и ризици 162

М-р Дејан Методијески

На „Долгата опашка“ во функција на туризмот 172

М-р Илија Груевски

Политиката на девизниот курс во услови на фиксен режим
при неговото формирање 179

Помлад асистент Марија Димитрије Гогова

Општите психолошки фактори на однесување на потрошувачите 195

Асистент м-р Елизабета Митрева, Љубица Стефановска, дипл.маш.инж.

Примена на методите и техниките за бездефектно
производство во проектирањето на систем на квалитет и
оптимизација на деловните процеси 202

М-р Стеван Лазар Габер

Значајноста на фискалните правила за имплементација
на стабилна фискална политика 213

М-р Љупчо Давчев

Проценка и менаџирање на државен ризик 220

Т. Јованов¹, Т. Мицески², К. Чабулева³

Корелациона зависност меѓу природниот прираст на
населението и живородени деца и починати лица во Р. Македонија 230

М-р Илија Груевски

Начини на одбрана од каматното влијание кај банките и другите
финансиски институции 241

Stojan Kocев MSc	
SIX SIGMA and CMMI APPLICATIONS and SYNERGY	253
Душан Миланов - Центар за кариера и развој, м-р Борјан Ѓорѓиев	
Стилот на донесување на одлуки како карактеристика на личноста која дава понатамошни насоки за развој на човечките ресурси	267
Љубица Стефановска, м-р Елизабета Митрева	
Проектирање на систем на мотивација - нужност во остварување на стратегијата и целите на компаниите	279
Помлад асистент Емилија Митева	
Технолошки развој на малите и средните претпријатија во PM преку програми за соработка со странски партнери	288
Помлад асистент Дарко Лазаров	
Странски директни инвестиции во Централна и Источна Европа	298
Помлад асистент Емилија Митева	
Улогата на Светска банка во светската економија	309
Марија Манева, Центар за односи со јавноста при УГД	
Маркетинг менаџмент во високообразовните институции	321
Дипл. психолог Билјана Герасимова	
Влијанието на степенот на образование, висината на личниот доход и областа на работа врз начинот на однесување при купување ...	329

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Економски факултет - Штип

Проф. д-р Трајче Мицески

ОЧЕКУВАНОТО ТРАЕЊЕ НА ЖИВОТОТ ВО ЕВРОПСКИТЕ ЗЕМЈИ И НИВНАТА КОРЕЛАТИВНА ЗАВИСНОСТ СО БРУТО-ДОМАШНИОТ ПРОИЗВОД ПО ЖИТЕЛ

Abstract

The Statistical data presents that life expectancy in Republic of Macedonia for 2005 in average, was recorded to 74 years, and in the EU countries it was 75 years in Poland and 82 years was recorded for Austria.

While data processing there was established that the correlation coefficient ratio between average life expectancy in the EU countries and their GDP per capita is highly enough and it was 0,85 that means a strong correlation dependence, while determination coefficient ratio was calculated to 77% which means that, standard of living, presented through GDP has 77% influence over life expectancy of population, and the rest of 23% influenced some other factors. This is a real truth because the better standard of living procures and more comfort living also, with a opportunity for more expenditures for better life of the people, i.e. (early detection of diseases, holidays, regular and healthy food etc.).

In this paper are elaborated processed statistical data and relevant comments to it through an table and graphic presentation.

Key words: *GDP per capita, unemployment rate, life expectancy, statistical analysis*

Вовед

За да се добијат веродостојни показатели за некои појави, како што се, на пример, очекуваното траење на просечниот живот на населението и остварениот БДП по жител (per capita), неопходно е да се консултираат веродостојни извори, меѓу кои посебно место имаат статистичките податоци изработени од државните заводи за статистика, светските здравствени статистики и посебните статистики на гранки, дејности или области.

Обработените статистички податоци покажуваат дека Р. Македонија со просечниот животен век на населението од 74 години, заостанува зад земјите на ЕУ, каде возраста се движи од 75 години во Полска до 82 години во Австрија.

Исто така, Р. Македонија по БДП по жител е на последно место во однос на земјите на ЕУ.

Коефициентот корелација меѓу просечното очекувано траење на животот во европските земји и нивниот бруто-домашен производ по жител е доста висок и изнесува 0,85, што покажува силна корелативна зависност, а додека коефициентот на детерминација изнесува 77%. Преку овие коефициенти се потврдува мислењето дека подобриот стандард на живеење овозможува подолг живот на живеење, кој впрочем зависи од човекот.

Во трудот се презентирани табеларни и графички прикази за обработените статистички податоци.

ЖИВОТНИОТ ВЕК НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО Р. МАКЕДОНИЈА И ЗЕМЈИТЕ ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Животниот век на човекот, погледнато од аспект на можноста на влијанието на човекот, многу зависи од грижата за здравјето на човекот. Тоа значи да се намали морбидитетот и морталитетот од заболувањата што може да се превенираат, но доколку е неопходно и преку ефективно лекување и нега.

Во одредени сегменти од здравјето, македонските граѓани, помалку се здрави од просечниот граѓанин на ЕУ. Иако тешко може да се споредуваат разликите во однос на оптовареноста на заболувањата помеѓу земјите, сепак тоа може да се констатира преку компарирање на одредени болести.

Што се однесува до вкупниот број години што просечниот граѓанин може да очекува да ги проживее (просечно траење на живот), овој број е за пет години помал во Македонија отколку во 15-те земји-членки на ЕУ (пред проширувањето - ЕУ15) и изнесува 73,5 години во Македонија наспроти 79,1 години во ЕУ15¹. Таквата разлика се забележува и во 2005 година (Табела 1).

Како и во повеќето други европски земји, мажите во Македонија можат да очекуваат дека ќе живеат 5 години помалку од жените.

Поголемиот дел од разликата во годините на живеење меѓу Македонија и ЕУ15 се објаснува со повисоката преваленција на кардиоваскуларни болести, делумно предизвикани од големата употреба на тутун и од неконтролираната хипертензија и хиперхолестеролемија².

¹ Извор HFA-DB, податоци за 2003 година

² On line, Министерство за здравство на Р. Македонија, Здравствена стратегија на Република Македонија 2020, Сигурен, ефикасен и правичен здравствен систем., Скопје, февруари 2007 год.

Друг индикатор што го споредува траењето на животот со оптовареноста на заболувањата е т.н. „очекувано траење на здравиот живот“, т.е. вкупниот број години што едно лице може да очекува да ги проживее во добро здравје - без болест или трајна онеспособеност.

Табела 1.
Очекувано траење на животот - 2005 год³.

Земја	Просек на вкупното население	Мажи	Жени	Жените живеат повеќе години од мажите за:
Албанија	71	69	73	4
Австрија	82	79	84	5
Белгија	79	76	82	6
Бугарија	73	69	76	7
Р.Чешка	76	73	79	6
Данска	78	76	80	4
Финска	79	76	82	6
Франција	81	77	84	7
Германија	79	76	82	6
Грција	80	77	82	5
Унгарија	73	69	77	8
Ирска	79	77	81	4
Италија	81	78	84	6
Македонија	74	71	76	5
Холандија	79	77	81	4
Норвешка	80	77	82	5
Полска	75	71	79	8
Португалија	78	75	81	6
Швајцарија	82	79	84	5
Шведска	81	79	83	4
В.Британија	79	77	81	4

³ Статистички годишник на Република Македонија, Државен завод за статистика, 2007 год., стр.563

Очекуваното траење на здравиот живот во Македонија, според истражувањата на експертите на Светската здравствена организација (ВНО) изнесува 63,4 години, а за споредба следуваат податоците за соседните земји: Грција (71,0), Бугарија (64,6), Србија и Црна Гора (63,8) и Албанија (61,4)⁴.

Дистрибуцијата на смртните случаи по возраст покажува дека најголем дел од смртните случаи се случуваат кај возрасната група од 75 години и повеќе, или 43,6%. Кај лицата на возраст од 65 до 74 години смртноста изнесува 28%, а од 55 до 64 години опфаќа 13,4%.

Циркулаторните болести се водечка причина за смрт во Македонија, со удел од скоро 57% од вкупниот број на смртни случаи во 2004 година. Стандардизираната стапка на смртност (ССС) од циркулаторни болести на 100.000 жители се зголеми од 527/100.000 во 1991 година на 599/100.000 во 2003 година. Тука посебно се издвојува мозочниот удар.

Вкупниот морталитет од малигни неоплазми како втора најзначајна причина за смрт, исто така, се зголеми во изминативе десет години, и тоа од СССР 140/100.000 во 1991 година на 165/100.000 во 2003 година. Повредите и труењата се трета најчеста причина за смрт.

Респираторните болести го заземаат четвртото место, при што на бронхитисот, емфиземот и астмата опаѓаат повеќе од 60% од овие смртни случаи. Болестите на ендокриниот систем ја претставуваат петтата најчеста причина за смрт⁵.

Стандардизираните стапки на смртност за кардиоваскуларните болести во Република Македонија се високи во споредба со Албанија, Грција и ЕУ15. Стандардизираната стапка на смртност за малигните тумори е во рамките на просекот⁶.

Инциденцијата на туберкулоза е повисока во Република Македонија отколку во земјите од ЕУ15⁷: 32 наспроти 10,4 на 100.000 жители во 2003 година. Бројките за регионот се следниве: Бугарија – 41,3/100.000; Србија и Црна Гора - 37,2/100.000; Хрватска 33.7/100.000; Албанија - 17,7/100.000 и Грција – 5,6/100.000.

Стандардизираната стапка на смртност од цереброваскуларни болести од 0 до 64 години според СЗО во 2003 година за Република Македонија изнесува 37,2 на 100.000 жители. Истиот индикатор за земјите од ЕУ во 2003 година изнесува 9,87 на 100.000 жители.

⁴ Извор: WHU-Светски здравствен извештај за 2003 година.

⁵ Извор: WHO HFA-DB, јануари 2006 год.

⁶ Извор: WHO HFA-DB, јануари 2006 год.

⁷ Извор: WHO EURO TB, јануари 2006 год.

Доброто здравје и благосостојба налагаат чиста и хармонична околина во која физичките, физиолошките, социјалните и естетските фактори го имаат своето значење. Човековото здравје зависи од достапноста и квалитетот на храната, водата, воздухот и живеалиштето. Иако влијанието на физичката околина е познато повеќе време, актуелноста на проблемот е резултат на новите научни докази кои ја покажуваат врската помеѓу физичката околина и здравјето. Повеќе студии покажуваат дека ризиците од животната средина учествуваат со 25-35% во однос на оптовареноста на заболувањата на глобално ниво⁸.

Здравствената статистика е инсуфициентна со податоци кои се однесуваат на стилите на живеењето. Во Република Македонија се направени неколку истражувања за навиките во однос на пушењето. Во 2002 година, преку реализацијата на проектот на СЗО „Global Youth Tobacco“ („Тутунот кај младите глобално“), се дојде до сознанија дека преваленцијата на постојаните пушачи изнесува 8,2% меѓу тинејџерите на возраст од 13 до 15 години, а 20% од нив започнале да пушат пред десеттата година од животот. 16% од непушачите изјавиле дека во иднина можеби ќе пропушат. Во едно истражување спроведено од 2000 до 2001 година - планирање на активности за здравствена едукација за превенција на факторите на ризик за исхемична срцева болест кај населението на возраст од 15 до 64 години, беше откриена висока преваленција на пушачи (42,7%). Постои поврзаност помеѓу пушењето и возраста, но не и поврзаност со образовното ниво⁹.

Владата во 2006 година ја усвои Стратегијата за борба против тутунот, а од 16 септември 2006 година како земја-членка на СЗО ја ратифицира и Рамковата конвенција за контрола на тутунот на СЗО. Веќе се спроведува ограничувањето на пушењето во јавни и работни простории.

Тука спаѓаат и Стратегијата за борба против алкохолот, Стратегијата за контрола на дрогите, со што се дефинираат целите и активностите за намалување на побарувачката и достапноста на дрогата за периодот 2006-2012 година, која е усвоена од Владата во декември 2006 година и е тековен акционен план на имплементација.

БРУТО-ДОМАШЕН ПРОИЗВОД ПО ЖИТЕЛ ВО Р. МАКЕДОНИЈА И ЗЕМЈИТЕ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Статистичките податоци покажуваат дека Р. Македонија заостанува во социоекономски развој зад земјите на ЕУ.

⁸ Извор: WHO-Environmental Burden of Diseases Series, 2004.

⁹ „Global Youth Tobacco“ („Тутунот кај младите глобално“), Р333, Медицински факултет, 2004 година

БДП по глава на жител за 2005 година изнесуваше 2.219 американски долари. Стапката на невработеност во Македонија во 2005 година изнесуваше 37,5% невработени од вкупната работна сила, што ја сместува Република Македонија во групата земји со екстремно висока стапка на невработеност во Европа.

Во земјите на Европската унија или погледнато во земјите на Европа, БДП по глава на жител за 2005 година се движеше од 25.513 до 48.025 американски долари во Ирска, односно 64.089 во Норвешка.

Табела 2
Бруто-домашен производ по жител (во САД \$)
Per capita in US \$

Земја / Country	2005
Австрија	37524
Белгија	35544
Бугарија	3137
Р. Чешка	11949
Данска	47766
Франција	34787
Германија	33901
Грција	20310
Унгарија	10835
Ирска	48025
Македонија	2219
Холандија	38280
Норвешка	64089
Полска	7944
Шпанија	25513
Швајцарија	48810
Шведска	39639
В. Британија	36634

Од табела 2 се гледа дека БДП по глава на жител за 2005 година, во земјите на Европската унија или погледнато во земјите на Европа, се движи од 2.219 американски долари до 48.025 во Ирска, односно до 64.089 во Норвешка.

Тоа што паѓа во очи од расположливите податоци и е во интерес на наше сознание е дека Република Македонија има најмал БДП по глава на жител за 2005 година (per capita), кој изнесува 2.219 американски долари, и е речиси 22 пати помал од земјата на ЕУ - Ирска, односно 29 пати помал од европската земја - Норвешка.

КОЕФИЦИЕНТ НА КОРЕЛАЦИЈА И ДЕТЕРМИНАЦИЈА МЕЃУ БРУТО-ДОМАШНИОТ ПРОИЗВОД ПО ЖИТЕЛ И ОЧЕКУВАНО ТРАЕЊЕ НА ЖИВОТ

Интересот на нашето истражување беше да видиме дали постои корелативна зависност помеѓу очекуваното траење на животот и висината на БДП по глава на жител, па затоа е извршена пресметка на коефициентот на корелација преку користењето на едноставна криволиниска корелација:

$$y = a + bx + cx^2$$

За пресметување беше земено БДП по глава на жител, како независно-променлива големина (x), а очекуваното траење на животот како зависно-променлива големина (y), односно поедноставно кажано се испитуваше дали висината на БДП по глава на жител во земјите на Европа има влијание врз очекуваното траење на животот на нивното население.

Согласно со пресметките, добиениот коефициент на корелација меѓу БДП по глава на жител и очекуваното траење на животот е доста висок и изнесува 0,87, што значи дека постои силна корелативна зависност.

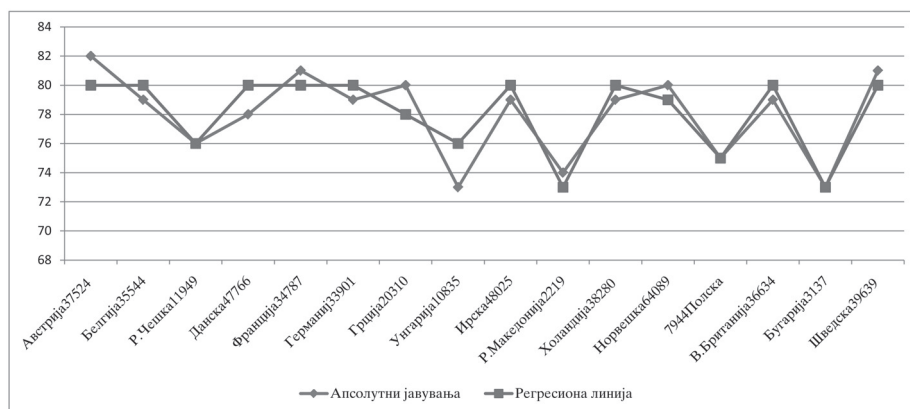
Табела 3
Пресметки на корелативна зависност меѓу БДП по глава на жител и
очекувано траење на животот

Земја Country n	БДП по глава на жител x	Очекувано траење на животот y	Регресиона линија Y_c
Австрија	37524	82	80
Белгија	35544	79	80
Р. Чешка	11949	76	76
Данска	47766	78	80
Франција	34787	81	80
Германија	33901	79	80

Грција	20310	80	78
Унгарија	10835	73	76
Ирска	48025	79	80
Македонија	2219	74	73
Холандија	38280	79	80
Норвешка	64089	80	79
Полска	7944	75	75
Вел.Британија	36634	79	80
Бугарија	3137	73	73
Шведска	39639	81	80
n=16	472583	1248	1248

Графикон 1
Корелативна зависност меѓу БДП по глава на жител и
очекувано траење на животот

Коефициентот на детерминација изнесува скоро 0,765, што значи дека висината на БДП по глава на жител влијае 77% врз очекуваното траење на животот на населението врз очекуваниот животен век на населението, а 23% имаат влијание други останати фактори. Тоа е факт бидејќи подобриот животен стандард обезбедува и живеење на поудобен живот, со можност за повеќе издатоци за подобрување на животот на луѓето (навремено лекување, одмор, редовна и здрава храна итн.)

Заклучок

Истражувањата покажуваат дека Р. Македонија, по очекуваното траење на животот и по својот БДП по глава на жител, многу заостанува во однос на земјите на Европската унија.

Според податоците од 2005 година, Р. Македонија со просечниот животен век на населението од 74 години заостанува зад земјите на ЕУ, каде возраста се движи од 75 години во Полска до 82 години во Австрија.

Исто така, Р. Македонија по БДП по жител, кој во 2005 година изнесуваше 2.219, е на последно место во однос на земјите на ЕУ, кои имаат неколку пати повисок коефициент т.е. дури и 22 пати повисок од Ирска, како земја на ЕУ, односно 29 пати повисок од Норвешка, како европска земја.

Коефициентот корелација меѓу просечното очекувано траење на животот во европските земјите и нивниот бруто-домашен производ по жител е доста висок и изнесува 0,87, што покажува силна корелативна зависност, а додека коефициентот на детерминација изнесува 77%.

Добиените коефициенти покажуваат дека во делот од животот кој зависи од грижата на човекот, тој може да го подобри односно продолжи со подобриот стандард на живот.

Користена литература

Мицески Т., Миладинов Г., Практикум по статистика, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, 2008 г.

Попоска В., Попоски Г., Статистика, Универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, 2001 г.

Сотироски К.: Статистика, Економски факултет - Прилеп, 2004 г.

Статистички годишник на Р. Македонија, Државен завод за статистика, 2006 г.

World Bank. Aide-memoire of the World Bank Supervision Mission, 30 June to 8 July, 2005.

WHO HFA-DB, јануари 2006 г.

WHO EURO TB, јануари 2006 г.

WHO-Environmental Burden of Diseases Series, 2004.